

Таким чином, ХІХ століття можна періодом зародження, становлення та розвитку дошкільної освіти в Закарпатті, коли шляхом упровадження прогресивних ідей європейських педагогів та піднесення значущості дошкільної освіти на державний рівень, було зроблено перші кроки в розбудові суспільного дошкільного виховання.

Список використаних джерел

1. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): монографія. Ужгород: МДУ, 2015. 528 с.
2. Химинець В.В., Стрічик П.П., Качур Б.М., Талапканич М.І. Освіта Закарпаття: монографія. Ужгород: Карпати; Інформаційно-видавничий центр ЗПППО, 2009. 464 с.
3. Magyar életrajzi lexikon A–Z / Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. URL: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/r-775E4/rapos-jozsef-776B3/>. Дата відвідання: 29.10.2020 р.
4. Szinyei József: Magyar írók élete és munkái III. (Fa–Gwóth) Budapest: Hornyánszky. 1894. URL: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/f/f05510.htm>. Дата відвідання: 29.10.2020 р.

UDC 378:354.32Eötvös József"186"(043.2)=511.141

Csoóri Zsófia (Chovriy Sofiya),
egyetemi tanár,
Munkácsi Állami Egyetem

EÖTVÖS JÓZSEF NÉPOKTATÁSI TÖRVÉNYE

Az 1867-es kiegyezés új alapokra helyezte az Osztrák-Magyar Monarchián belül Ausztria és Magyarország kapcsolatát, s ugyanakkor eléggé tág teret biztosított a magyar közoktatás korszerűsítéséhez. Az Andrássy-kormányban ismét Eötvös József lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vezetője. „Eötvös művelődéspolitikai koncepciójából következett, hogy a népoktatást tekintette a művelődésügy legfontosabb feladatának. Ez magyarázza, hogy – bár a kisdedóvástól az egyetemig az egész iskolarendszer reformját tervezte – legfőbb törekvése a népoktatási törvény megalkotására, illetve végrehajtására irányult.” [4, 20]

Az Országgyűlés 1868-ban tárgyalta és elfogadta Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter javaslatát a népoktatás korszerűsítéséről, amely úgy vonult be a történelembe, mint az 1868. évi XXXVIII. számú törvény, mely kimondta törvény formájában Magyarországon a gyermekek iskolakötelezettségét (tankötelezettségét). A neveléstörténészek véleménye szerint az Eötvös József 1868. évi XXXVIII. számú törvény elfogadásával Magyarország megelőzte Európa számos országát.

A tankötelezettség a gyermekek 6. életévétől 12-ig, illetve a 15. év betöltéséig terjedt (1. §.) [3, 213]. A tankötelezettség végrehajtását az állam szigorúan szankcionálta (4. §.) [3, 215]. A törvény két tagozatot szervezett, a 6 évig tartó mindennapi és a 3 évre terjedő ismétlő iskolát. Az ismétlő iskolában télen hetenként öt, nyáron két óra volt a kötelező tanítási idő. Az eötvösi törvény szerint népiskolát alapíthatnak: az állam, a községek, a hitfelekezetek, a társulatok és a magánszemélyek (10. §.) [3, 216]. A törvény meghatározta az egységes népoktatási rendszer intézménytípusait: elemi és felső népiskolák, polgári iskolák, tanítóképezdek (8. §.) [3, 216]; a tanítandó tantárgyakat; az egy osztályba felvehető tanulók számát; a tandíjfizetés alóli mentesítés lehetőségét.

E dokumentum biztosította a népiskolák mellett a tanítóképzés törvényi szabályozását. Báró Eötvös József tanítóképzője önálló szakiskolaként jelenik meg. A törvénynek a VII. fejezete (81–115. §.) [3] tanítóképzésre vonatkozott és előírta:

- az ország területén húsz tanítóképzőt kell felállítani (81. §.);
- mindegyik képezde szerves kapcsolatban legyen egy gyakorló iskolával (82. §.) és legalább kétholdnyi kerttel rendelkezzen (83. §.);
- a képzési időt három évben határozza meg (87. §.);
- kötelező tantárgyak: hit- és erkölcsstan, nevelésstan, oktatási módszertan, földrajz (általános, hazai), történelem (általános, hazai), anyanyelv, magyar nyelv, német nyelv,

természettudományok és azok alkalmazása a földművelésben és iparban, gazdaságtan, gazdasági és kertészeti gyakorlatokkal, hazai alkotmánytan, mennyiség- és mértan, ének és zene (hangszeres játék: hegedű, zongora), szépírás és rajz, testgyakorlat tanítása, pedagógiai gyakorlat (88. §.);

- a tanítóképzők önálló tantestülettel rendelkeznek, mely az igazgatóból, legalább két rendes, egy segédtanárból és a gyakorlóiskola tanítójából áll (84. §.);

- a törvény meghatározta a tanárok fizetését. A rendes tanár évi fizetése 1000 Ft és 100 Ft szállásbér. Az igazgató ezen kívül 200 Ft tiszteletdíjat is kap. A segédtanár 450 Ft fizetést, és az oktatási intézmény szolgálati lakásában lakhatást, fűtést és a köztartásban étkezést élvez. A gyakorló iskola tanítójának fizetése a lakáson kívül 700 Ft (85. §.);

- a tanítóképzőkbe azon 15. életévüket betöltött ifjak jelentkezhetnek, akik négy tárgyból (anyanyelv, számvetés, földrajz és történelem) legalább a gimnázium, a reál- vagy a polgári iskola első négy osztályában tanított ismeretek birtokában vannak, és ezt bizonyítvánnyal is tanúsítani tudják. A törvény lehetővé tette, hogy felvételi vizsgával is bekerülhessenek a jelentkezők a képezdebe, amennyiben nem rendelkeznek az előírt végzettséggel (86. §.);

- a törvény meghatározta a vizsgáztatás rendszerét is (101–105. §.). A képző növendékei minden tanév végén a tankerületi felügyelő és az igazgatótanács tagjainak jelenlétében vizsgákat kötelesek tenni (101. §.); a képezde elvégzése után egy évet gyakorlati tanítással tölteni. Ezt követően legkésőbb két év elteltével minden növendék köteles a képezdei összes tantárgyból, írásbeli dolgozatokból és különösen a tanítás gyakorlásából vizsgát letenni, és csak e feltétel sikeres teljesítése után nyerhet tanítói oklevelet (102. §.). Akiknek másodjára se sikerül letenni a képesítő vizsgát, többé vizsgára nem bocsáthatók (104. §.).

Az 1868. évi XXXVIII. tc. a tanítónőképzezésről rendelkezett bizonyos módosulással (106–115. §.). A tanítónőképzezésben a növendékek bennlakók, az igazgatótanács csak kivételesen engedheti meg a künnlakást (107. §.). A felvétel a betöltött 14. életévhez, a felső népiskolai tanfolyam elvégzéséhez és felvételi vizsgához van kötve (108. §.). Az intézmények tanári testületében a férfiakon kívül tanítónők is alkalmazandók (110. §.). A tantárgyak között eltérés is megfigyelhető, hiányzik a módszertan, a hazai alkotmánytan, mértan, zene, a testgyakorlat tanítása, ezen kívül fellelhető a helyesírás és a női kézimunka (111. §.). Eltérés mutatkozik a képesítővizsga rendjében is – a tanítóképző elvégzése után a nők azonnal vizsgáznak és nyerik el oklevelüket (114. §.).

Eötvös József népoktatási törvénye értelmében csak oklevéllel rendelkező válhatott tanítónővé. A már működő tanítók számára nyári tanfolyamokat biztosított a legközelebbi képezdeben (133. §.). A törvény szerint tanítóképző-intézeteket fenntarthat: az állam, a község, a hitfelekezet, az egyesület, a magánszemély a törvény által előírt feltételek betartásával [2].

A törvényt követően 1869-ben megjelent az első miniszteri tanterv az állami elemi iskolai tanítóképezdek számára [1]. A tanterv szerint a növendékeknek a nevelésben és tanításban hármas célt kell elérniük: 1. önzetlen emberszeretetet; 2. a szükséges tudományokat és azok sikeres tanítási módját; 3. szellemi és testi ügyességet. Az első tanítóképzős tanterv meghatározta a tantárgyakat és az óraszámokat, valamint rögzítette a tananyag főbb elemeit.

A tanítóképezdek heti óraszámja az első osztályban 30, a második osztályban 31, a harmadik osztályban 32; összesen 93 óra. Ebből a neveléstani tárgyakra és tanítási gyakorlatra jutott 13 óra, nyelvi- és történelmi tárgyakra 27 óra, mennyiség- és természettudományi tárgyakra 18 óra, művészeti tárgyakra és a testgyakorlásra 29 óra, hit- és erkölcsstanra 6 óra [1, 5].

A tanítónőképzezés heti óraszámja az első osztályban 30, a második osztályban 31, a harmadik osztályban 31; összesen 92. Ebből a neveléstani tárgyakra és tanítási gyakorlatra jutott 13 óra, nyelvi- és történelmi tárgyakra 27 óra, mennyiség- és természettudományi tárgyakra 22 óra, művészeti tárgyakra és női kézimunkára 24 óra, hit- és erkölcsstanra 6 óra [1, 17].

A férfi és a női tanítóképző tanterve lényegesen csak a testgyakorlásban és a kézimunkában tér el. Érdekessége e tantervnek, hogy ez volt az első és egyetlen dokumentum, amelyik nem tartalmazta az egyes tantárgyak tanításának célját.

Eötvös József az anyanyelvi oktatásnak igyekezett érvényt szerezni. A törvény 58. §. kimondja: „Minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, a mennyiben ez a nyelv a községben

divatozó nyelvek egyike. Vegyes ajkú községben ez okból oly tanító alkalmazandó, a ki a községben divatozó nyelveken tanítani képes. Népesebb községekben, a hol többféle nyelvű lakosok tömegesen laknak, a mennyire a község ereje engedi, különböző ajkú segédtanítók is választatnak.” [3, 262] Eötvös nevéhez fűződik az 1868. évi nemzetiségi törvény (1868: XLIV. tc.), amely az alábbi rendelkezéseket tartalmazza: „14. §. Az egyházközségek, egyházi felsőségek törvényes jogainak sérelme nélkül anyakönyveik vezetésének s egyházi ügyeik intézésének, nemkülönben – az országos iskolai törvény korlátai között – iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg. ... 17. §. Az állam s illetőleg a kormány által már állított, vagy a szükséghez képest állítandó tanintézetekben a tanítási nyelvnek meghatározása, a mennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatási miniszter teendőihez tartozik. De a közoktatás sikere, a közművelődés és közjólét szempontjából, az államnak is legfőbb célja levén; köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általok lakott vidékek közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik.” [3, 262–263] Jegyezzük meg, hogy e törvény megfogalmazásából kimaradt két fontos elem: nem emelték alaptörvény rangjára, nem hozták létre a törvény végrehajtását ellenőrző és biztosító mechanizmust.

Összegzés. Az Eötvös-törvény megteremtette a népoktatási alapintézmények rendszerét. Meghatározta az oktatási intézményekbe tanítandó tantárgyakat, az intézményrendszer működésének feltételeit, a tanügyigazgatás rendszerének alapjait, a tanítók képezésének követelményeit. Eötvös az 1868. évi törvényjavaslatával megalapozta az oktatásügy teljes rendszerének átfogó átalakítására irányuló feladatok összességét.

Hivatkozott irodalom

1. *A tanítóképezde szervezete az 1868-ki XXXVIII. t. cz. értelmében (1870)*. Buda, A Magyar Kir. Egyetem Nyomdája.
2. Csoóri Zsófia (Chovriy Sofiya) (2018): Az elemi iskolai tanítóképzés Kárpátalján a dualizmus korában. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Elmélet és gyakorlat a neveléstudományok és szakmódszertanok köréből*. Komárno, International Research Institute s. r. o. P. 323–330.
3. Lévay Ferencz – Dr. Morlin Emil – Szuppán Vilmos (szerk.) (1893): A magyarországi népoktatásügy, kereskedelmi és ipari szakoktatás szervezete és közigazgatása. I. kötet. *Kisdedővás és népoktatás (elemi, felső nép- és polgári iskolák)*. Budapest, az Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása (Hoffmann és Molnár).
4. Mann Miklós (2005): *Magyar oktatási miniszterek 1848–2002*. Budapest, ÖNKONET.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>